

Den eersamen vromen onsen lieven besunderen die Capiteinen
van de schutterien, Dekens van de gilden, tzamentlick alle
goede Borgeren der stede van Amsterdam

17 October 1574

XII

Toelichting

De volgende tot nog toe ongepubliceerde brief van den Prins (J. ter Gouw, Geschiedenis van Amsterdam, deel VII, bldz. 129, n. 1, noemt hem), is een krachtige oproep aan de burgerij van Amsterdam om zich aan de zijde van den opstand te scharen.

Terwijl de voornaamste Hollandsche steden waren overgegaan, vond Amsterdam zijn belang daar niet in en de Katholieke regeering bleef aan het bewind.

De Prins wijst dan ook hoofdzakelijk op het gevaar van de Spaansche soldaten en verzekert de stad, dat de Katholieke godsdienst gerespecteerd zal worden.

Het heeft tot 1578 geduurd, eer de rijke stad naar den opstand overliep.

De Prince van Oraengien, Grave van Nassau, etc., Here ende Baron van Breda, van Diest, etc.

Eersame goede Vrienden,

Het is noodeloos Ulieder de memorie te verversschen van den geweld, moetwillicheden ende allerleye ongehoorde manieren van wreetheden, die de Spaignaerden ende andere vremdelinghen tot noch toe over Ulieden ende alle goede ondersaten des Conincx in dese landen gebruyckt hebben, aengesien dat de smerte noch dagelicx in alle landen steden ende plaetssen, daer zy comen oft passeren dootlycken bloeyt ende die vruchten harer hooverdye tot een algheemeene verderff ende verwoestinghe van den gantschen lande genoten worden tot groote verachteringe des Conincx diensts ende onverhalycke schaede ende verminderinghen zyner Mat. incompsten ende domeynen, overmits haer vuyterste vermeten ende opset anders nyet en is, alzoo Ulieder discretie zelve genoegh can affnemen, dan ons allen, sonder eenighe vuytneminghe ofte aenzien van eenighe voirgaende diensten — die zy claerlijck seggen alleen vuyt enckel bedwanck ende vrees geschiet te zyn — van alle gemack, neeringe ende ryckdom berooft ende dieshalven gantschelycken gheswackt wesende in eeuwichyit onder hare slavernye te brenghe, niet zoo zeer acht nemende op eenighe religie oft geloove als op den natuerlycken ende aengeborenen affkeer, die zy mercken, dat alle dese landen int gemeyn hebben van hare onverdragelycke hooverdye, besluytende voir een ghewis ende onghetwyffelt punt, dat alle die Spaignards nyet en vermoeghen, openbare vyanden Godts ende des Conincx zijn, al ist, dat zy het schoon vuyt vrees anders veynsen.

Dit hebt ghy voir uwen ooghen moghen zien in het exempel van Vuytrecht, daer zy wylen besloten hadden de stadt te plonderen ende daer naer in allen hoecken brant te stichten. Ende nu onlancx zijn met ghewapender hant daervoir ghecomen, meynende met geweld, als in een vyantlicke stadt in te rumpelen,

ende ziende, dat zy het nyet en conden vuytrechten, hebben die voirstadt aen brant gesteken.

Want hoe zy met die stadt van Antwerpen gheleeft hebben is nyemant onbekent ende segghen nu opentlijck, dat se naestemael die stadt van Ghendt op der selver wyse willen versoecken, latende hen duncken, dat alle die steden ende het gantsche landt van herwaerts over hen tot besoldinghe haerder moetwillicheyt ten besten gegeven is ende dat de sterckten ende vestinghen in de steden daertoe alleene dienen, om haer alomme den wech open te houden gelyck als zy onder haer daghelijcx ghenoech roemen, kennende anders egheenen dienst des Conincx, dan die tot versadinghe haerder begheerlickheyt ende lusten is streckende.

Daerom hanght u ontwyffelijck het zelve over 'thoofte indien ghy se innelaet. Of tanders, zoe ghy 't nyet en doet, zoo wort ghy gewis voir vele rebelligher tegen Godt ende den Coninck gehouden dan eenighe rebellighe oeyt geweest zijn. Want zy hebben de zaecke daer toe gebracht, dat des Conincx landen ende steden doir oproer ende muyterye inne te nemen, allerleye geweld, moetwil ende wreetheyt tegen zyne ondersaten te pleghen, Syne Mat. te dwinghen met geweld tot hetghene, dat hen nut ende profytelijck is ende zyne vruchtbare ende aengeboren erfflanden tot vuyterste armoede, verwoestinghe ende schande te brenghen, wort voir 's Conincx dienst ghenomen ende ter contrarien die vrempe oproerissche ende moetwillighe muytmakers ende verdersers des lants vuyt de steden te keeren, wort voir rebellie ende voir vyantschap tegen Godt ende tegen den Coninck geacht.

Dit stelle ick nu onder Ulieder goede discretie, dat ghy zelve ordeleet waeraen des Conincx dienst gelegen is, oft dese vermetende ende moetwillige vremdelinghen, die eenen natuurlycken haet ende affkeer van dese landen hebben hiervuyt te keeren, ofte Zyne Mat^{ts}. demeynen ende aengeërffde lande ende lieden gantschelyck te berooven ende tot een eeuwighe schande ende verwoestinghe te brenghen. Waeraen houdet dan, dat Ghylieden nyet en pooghet

den Coninck ende uwen vaderlande eenen soe lofflycken ende getrouwen dienst te doen als alle getrouwe ondersaeten schuldich zijn, sonder u met hare vermetene ende geverwede redenen langher te laeten verblinden, daertoe sick nu zoo schoone occasie verthoont ¹). Ende en laet zulcx nyet nae vuyt eenich achterdencken van den voirleden zaken als off men op Ulieden yet zoude willen verhaelen. Want ick u verzekere ende belove by desen, nemende Godt ende die trouwe, die ick hem schuldich ben, te getuyghe, dat by zoo verre als Ghylieden u in desen alzo draeght ende quyt als goede ende getrouwe borgheren ende landtsaeten voir haren vaderlande betaempt, dat alle rankeur ende onwille vuyter herten gedaen, die stadt van Amsterdam wederomme in haren ouden staet, preëminente, neeringe ende hanteringhe sal gerestitueert worden. En wilt u oick nyet vermijden goet te doen om 't point van de religie. Want onse meyninghe egheenssins en is, yemants conscientie te verstricken ofte te bedwingen, maer met een ghemeyne eendrachticheyt den Coninck in zyne auctoriteyt ende die landen, staten, steden derzelver in haren voirspoet ende neeringhe ende in hare goede oude wetten, herkommen ende privilegien tegens alle moetwil ende geweld der vyanden te onderhouden ende te maintaineren. Dus en wilt dese goede occasie ende gelegentheyt nyet laten onachtsaemlijck voirbyghaen, die u van Godts ende van uwes armen verdruckten vaderlants wegghen tot zoo lofflycke ende eerlycke zaken wort aengeboden, waervuyte voir ghewis te verwachten is eenen goeden ende vasten peys, daerdeure nyet alleenlijck wy met Ulieden, maer oick alle d'ander provintien van dese Nederlanden gebrocht zullen worden tot hunnen ouden voirspoet ende neeringhe met onderhoude van heure oude rechten, privilegien ende usantien.

Eersame goede Vrienden, onse Heere Godt zy met u.

Geschreven tot Delft opten 17^e Octobris 1574.

Ulieder goede vrient

Soe Ghylieden wilt verstaen ende doen tghene wes boven

verhaelt is, suldy ons laten weten oft ghy begheert dat yemant van uwentweeghen alhier by ons come, oft dat wy yemanden tot u schicken willen om in de zaken voirts te handelen. Ende sulcx wetende alsulcken passepoirten over beyden zyden te depescheren als het behoiren sal.

Guill^e. de Nassau

G. van Est ²⁾

¹⁾ Die gunstige gelegenheid is het ontzet van Leiden.

²⁾ Gilbert van Est was een secretaris van den Prins.

Den geachten, dapperen, welbeminden kapiteins van de schutterijen, gildemeesters en gezamenlijk allen goeden burgers der stad Amsterdam

De Prins van Oranje, Graaf van Nassau, enz., Heer en Baron van Breda, van Diest, enz.

Geachte, goede Vrienden,

Het is noodeloos U opnieuw de geweldenarij, kwaadwilligheid en allerlei ongehoorde soorten van wreedheden in het geheugen te roepen, die de Spanjaarden en andere vreemdelingen tot nog toe jegens Ulieden en alle goede onderdanen van den Koning in deze landen bedreven hebben. Immers, de doodelijke smart bloedt nog dagelijks in alle landen, steden en plaatsen waar zij komen of doorheen trekken, en de vruchten van hun hoogmoed strekken tot het algemeene verderf en de verwoesting van het gansche land, tot groote veronachtzaming van de belangen des Konings en tot niet in te halen schade en vermindering van Zijner Majesteits inkomsten en domeinen. Want, zooals Gij door eigen inzicht genoeg weet, hun hoogste opzet en toeleg is op niets anders gericht dan om ons allen, als wij van alle geriefelijkheid, nering en rijkdom beroofd en daardoor geheel verzwakt zijn, voor eeuwig in hun slavernij te brengen. En dit zonder eenige uitzondering en zonder eenige rekening met vroegere diensten te houden, want zij zeggen op ondubbelzinnige wijze dat deze alleen maar door dwang en uit vrees zijn bewezen. Niet zoozeer acht gevende op eenige religie of geloof, dan wel op den natuurlijken en aangeboren afkeer van hun onverdragelijke hoovaardij, dien zij bemerken dat al deze landen gemeen hebben, zullen zij het als een vaststaand en niet te betwijfelen feit aannemen, dat allen die de Spanjaarden niet lijdten mogen, openbare vijanden van God en van den Koning

zijn, zij het ook dat zij het uit vrees anders doen voorkomen.

Dit hebt Gij met eigen oogen mogen aanschouwen in het voorbeeld van Utrecht, alwaar zij eertijds besloten hadden de stad te plunderen en vervolgens aan alle hoeken brand te stichten. En nu onlangs zijn zij haar gewapenderhand genaderd, met het plan haar met geweld, als een vijandelijke stad te overrompelen; maar toen zij zagen dat zij het niet konden klaarspelen, hebben zij de voorstad in brand gestoken.

Ook is het niemand onbekend hoe zij met de stad Antwerpen gehandeld hebben, en nu zeggen zij openlijk dat zij den volgenden keer Gent op dezelfde wijze zullen aantasten. Aldus schijnt het hun toe dat al die steden en al de Nederlanden, hun tot belooning hunner kwaadwilligheid ten beste zijn gegeven en dat de sterkten en vestingen in de steden alleen dienen om overal den weg voor hen open te houden, gelijk zij zich daarop dagelijks onder elkaar vrij wat beroemen. Want zij kennen geen andere wijze om den Koning te dienen, dan die tot verzadiging van hun begeerten en lusten strekt.

Daarom hangt hetzelfde U ongetwijfeld boven het hoofd, wanneer Gij hen binnenlaat. Of anders, indien Gij het niet doet, wordt Gij stellig voor veel opstandiger tegen God en den Koning gehouden, dan ooit eenige rebellen dit geweest zijn. Want zij hebben de zaken dusdanig geleid, dat men het in het belang van den Koning acht, zich van zijn landen en steden door oproer en muiterij meester te maken, allerlei geweld, baldadigheid en wreedheid tegen zijn onderdanen te plegen, Zijne Majesteit met geweld te dwingen datgene te doen wat hun tot nut en voordeel strekt en zijn vruchtbare, door geboorte verkregen erflanden tot de uiterste armoede, verwoesting en schande te brengen. En omgekeerd, wanneer men die, uit den vreemde gekomen, oproerige en kwaadwillige muiters en verdervers van het land, uit de steden wil verdrijven, wordt dit als rebellie en vijandschap tegen God en tegen den Koning beschouwd.

Dit nu laat ik aan Uw eigen, juiste inzicht over: dat

Gijzelven oordeelt wat het meest de belangen van den Koning dient, òf deze vermetele en kwaadwillige vreemdelingen, die een natuurlijke haat en afkeer van deze landen hebben, er uit te verjagen, òf Zijner Majesteits domeinen en als erfgoed verkregen landen en lieden, geheel en al te berooven en voor eeuwig tot schande te brengen en te verwoesten. Waaraan ligt het dan dat Gij niet poogt den Koning en Uw vaderland een zoo lofwaardigen en trouwen dienst te bewijzen als alle getrouwe onderdanen hem schuldig zijn en waartoe zich nu zulk een schoone gelegenheid voordoet, zonder U langer door hun vermetele en schoonschijnende redenen te laten verblinden? En laat dit niet na door bezorgdheden omtrent de vroegere gebeurtenissen, alsof men iets op Ulieden zou willen verhalen. Want ik verzeker en beloof U bij dezen en ik neem God en de trouw die ik Hem verschuldigd ben tot getuigen, dat, indien Gijlieden U in deze zaak zoo gedraagt en er U van kwijt, als het goeden en getrouwen burgers en landzaten tegenover hun vaderland betaamt, alle wrok en onwil uit de harten gebannen en de stad Amsterdam wederom in haar ouden staat, voorrang, nering en bedrijf hersteld zal worden. En wilt ook niet nalaten het goede te doen op het stuk van den godsdienst. Want het is geenszins onze bedoeling iemands geweten in het nauw te brengen of dwang op te leggen, maar om, in algemeene eendracht, den Koning in zijn gezag en die landen, staten en steden in hun voorspoed en nering en in hun goede oude wetten, gebruiken en privileges, tegen alle kwaadwilligheid en geweld der vijanden te behoeden en te handhaven. Wilt dus niet deze goede gelegenheid tot zulke lofwaardige en eervolle zaken, die U door God en Uw arm, verdrukt vaderland wordt aangeboden, achteloos voorbijgaan. Een goede en hechte vrede zal daar voorzeker het gevolg van zijn, waardoor niet alleen wij, met Ulieden, maar ook alle andere provinciën van deze Nederlanden tot hun ouden voorspoed en nering, met handhaving van hun oude rechten, privilegiën en gebruiken, teruggebracht zullen worden.

Geachte, goede Vrienden, onze Heer God zij met U.
Delft, den 17den October 1574.
Uw goede Vriend

Zoo Gij U, hetgeen hierboven is uiteengezet, wilt voornemen te doen, verzoeken wij U, ons te laten weten of Gij begeert dat iemand namens U alhier bij ons komt, of dat wij iemand tot U zullen sturen om verdere stappen te doen. En dit wetende, al zulke paspoorten naar beide zijden te zenden als noodzakelijk is.

Willem van Nassau

G. van Est